

**Läroarutbildningen
Examensarbete
Hösten 2004**

Den fria lekens betydelse för barns sociala samspel

**Handledare:
Marta Palla**

**Författare:
Caroline Nilsson
Susanna Winqvist**

Den fria lekens betydelse för barns sociala samspel

Abstract

Vad säger litteraturen samt barn själva om deras sociala betydelse i den fria leken? Hur fungerar samspel, vänskap och vilka känslor finns med när barn leker? Vi tycker det är intressant och kommer att belysa detta utifrån vår problemprecisering, vilken betydelse har den fria leken för barns samspel? För att ta reda på detta har vi använt oss av kvalitativ metod genom intervjuer och videoinspelningar som vi har gjort tillsammans med barn i åldrarna fyra och fem år.

I resultatet kan vi se hur viktig den fria leken är för barns sociala utveckling och hur samspelen fungerar samt hur viktiga de sociala lekreglerna är för barn. Våra teoretiska grunder vilar på Fredrich Fröbel, Lev S Vygotskij och Erik H Erikson. Fröbel var en stor inspiratör till pedagogiken i förskolan och han lade en stor vikt vid leken. Vygotskij anser att lek handlar om att få grepp om sociala regler och normer, dessa regler och normer lär sig barn i leken. Erikson framhåller att genom leken uppnår barn både utveckling av sig själva och vi-känslan och utvecklar sin förmåga till sociala relationer och samspel med andra barn.

Ämnesord: Förskola, Lek, Samspel, Social kompetens

INNEHÅLL

1 INLEDNING	4
1.1 CENTRALA BEGREPP	5
1.2 BAKGRUND	5
1.3 SYFTE OCH PROBLEMPRECISERING	6
1.4 UPPSATSENS DISPOSITION	6
2 LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1 LEKTEORIER	7
2.1.1 <i>Friedrich Fröbel (1782-1852)</i>	7
2.1.2 <i>Lev S Vygotskij (1896-1934)</i>	8
2.1.3 <i>Erik H Erikson (1902-1994)</i>	9
2.2 LEKENS EGENVÄRDE	10
2.3 LEKEN ENLIGT LÄROPLANEN FÖR FÖRSKOLAN	12
2.4 SOCIALT SAMSPEL	12
2.4.1 <i>Samförstånd, ömsesidighet och turtagande</i>	12
2.4.2 <i>Lekens samspel</i>	13
2.4.3 <i>Barns vänskap i leken</i>	15
2.4.4 <i>Social kompetens</i>	16
3 METODVAL	18
3.1 PILOTUNDERSÖKNING	19
3.2 ETISKA VAL	19
3.3 URVAL	20
3.4 INTERVJUER	21
3.5 VIDEOINSPELNING	22
3.5 METODKRITIK	23
4 REDOVISNING AV RESULTAT	24
4.1 VIDEOINSPELNING	24
4.1.1 <i>Banbyggare</i>	24
4.1.2 <i>Kompisbråk</i>	26
4.1.3 <i>Dansande flickor</i>	27
4.2 INTERVJUER	28
4.2.1 <i>Intervju med Jennie 4.11</i>	28
4.2.2 <i>Intervju med Jonna 5.6</i>	30
4.2.3 <i>Intervju med Albin 5.3</i>	30
4.2.4 <i>Intervju med Frida 5.1</i>	31
4.3 SAMMANFATTANDE ANALYS	32
5 DISKUSSION	34
6 SAMMANFATTNING	37
KÄLLFÖRTECKNING	39
BILAGA 1	

1 Inledning

Denna uppsats handlar om vilken roll den fria lekens sociala betydelse har för barn. Vi har valt att belysa detta för att vi är intresserade av barn och deras sociala utveckling som är en spännande bit i barns liv. Inom detta ämne vill vi få en vidgad och ökad kunskap och genom denna gå vidare i vårt lärande. Under vår utbildningstid har vi läst i litteratur hur viktig den fria leken är för barn. Detta gör att vi tycker det ska bli intressant att gå ut på förskolor och forska kring hur samspelet fungerar mellan barn. Vi vill även att läsarna ska få en insyn kring vad den fria leken har för betydelse för barn socialt. Pedagoger ute i verksamheten ska kunna använda sig av detta arbete för att ha något att stödja sig mot i mötet med föräldrar och samhället. Läsarna ska även få en förståelse för varför barn handlar som de gör i olika situationer i samspel med andra barn.

Olofsson (2001) skriver att när samspel fungerar mellan barn i leken får alla vara med och bestämma och bidra med idéer. Det förutsätter att barn blir medvetna om de sociala lekreglerna - samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Detta leder till att barn utvecklar sin sociala kompetens vilket många lekforskare verkar vara överens om. Följande citat är hämtat från läroplanen i förskolan, Lpfö98 (Utbildningsdepartementet, 1998), där vi vill belysa vad barn upplever i leken och vilka sidor de tillfredställer i leken. I en och samma lek kan många sidor tillfredställas samtidigt.

I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. (Utbildningsdepartementet, 1998, s.9).

Social kompetens är ett centralt begrepp i vår uppsats, detta begrepp anser vi är när barn har färdigheter till att klara av konsten att umgås med andra människor. Denna konst handlar om hur vi respekterar, behandlar och är mot andra. Social kompetens är för oss att kunna visa empati till andra människor.

Vi anser att begreppet samspel handlar om hur vi umgås med andra människor samt vilka känslor vi upplever när vi samspekar med andra och vilka grunder och erfarenheter vi bär med

oss och utgår ifrån. Här följer ett citat som är hämtat från Lpfö98 (Utbildningsdepartementet, 1998) som visar på hur barn erövrar och söker kunskap samt hur de lär genom samspel:

Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera. [---]. Lärandet skall baseras så väl på samspelet mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra. (Utbildningsdepartementet, 1998, s.10).

1.1 Centrala begrepp

För oss har leken varit ett centralt begrepp under hela lärarutbildningen och vi anser att leken är viktig för barn. Vår uppfattning är att i leken får barn bearbeta sina erfarenheter samt erövra nya tillsammans med andra barn. Vad innebär den fria leken för oss? Den fria leken anser vi är den lek som barn själva tar initiativ till och inte är en planerad aktivitet av pedagoger. Äldre barn på förskolan upplever vi ofta att de leker rollekar när de har sin fria lek. Rollekar för oss är när barn går in och gestaltar olika roller som till exempel mamma, doktor och frisör. Vi kommer i vår uppsats att använda oss av den fria leken och dess egenvärde samt rollek för att kunna få svar på vår problemprecisering.

1.2 Bakgrund

Vi är två studenter som studerar till lärare med inriktning mot yngre barn (0-6 år) på Högskolan Kristianstad. Under vår sista termin skriver alla ett examensarbete, C-uppsats. Vi har valt att belysa den fria lekens sociala betydelse för äldre barn i förskolan, fyra till fem år. Vår erfarenhet är att barn i denna ålder leker många olika typer av rollekar, därför kommer vi även att ta upp om rollek i vår uppsats. Intresset för detta ämne fick vi när vi läste vår inriktning *Lek, utveckling och lärande*, Leut, samt specialiseringen *Lek i pedagogiska miljöer*. I inriktningen väcktes vårt intresse när vi hade föreläsningar och seminarier kring lek och dess betydelse för barn. Specialiseringen innehöll bland annat hur vi kunde arbeta med leken som pedagogisk metod. Utifrån dessa kurser växte intresset hos oss att skriva om den sociala betydelsen för barn i deras fria lek.

1.3 Syfte och problemprecisering

Vårt syfte är att undersöka och belysa den fria lekens sociala betydelse för äldre barn i inomhusmiljön på förskolan. Vår utgångspunkt är att studera barns samspel med andra barn. Vår problemprecisering är:

- Vilken betydelse har den fria leken för barns samspel?

1.4 Uppsatsens disposition

I kapitel ett kommer en inledning till vad vårt arbete kommer att handla om samt bakgrund och var vi står med våra personliga utgångspunkter. Där kommer även vårt syfte och vår problemprecisering finnas med. Därefter följer kapitel två där vi belyser litteraturgenomgången och vi tar upp vilka teoretiska grunder vi står på och beskriver dessa teorier genom att koppla vår problemprecisering till litteratur och läroplan. Kapitel tre handlar om vilka metoder vi har använt oss av och varför, samt vilka etiska övervägande forskare står inför när de ska skriva en uppsats. Genomgång av resultat och analys kommer i kapitel fyra. I kapitel fem följer en diskussion och avslutningsvis i kapitel sex kommer en sammanfattning av vår uppsats.

2 Litteraturgenomgång

De flesta människor har minnen om lek från sin barndom och även som vuxna kommer vi i kontakt med barns lek som är något vi kan relatera till även om det är ett okänt område. Det finns många forskare som har forskat kring lek och försökt förstå vad lek är samt vilken betydelse den har för individens utveckling. Intressant är att forskarna inte har kommit fram till gemensamt resultat, utan forskningen har resulterat i en mängd olika sätt att se på lek och dess betydelse. Detta visar på hur rik och mångfacetterad lek kan vara utifrån forskarens människo- och samhällssyn, samt erfarenheter som de bär med sig beroende på vilken tid de lever i. Det forskarna har kunnat enas om är lekens betydelse för oss människor (Hägglund, 1989).

2.1 Lekteorier

Vi har valt att utgå ifrån och beskriva tre lekteorier som grundar sig på Fröbels, Vygotskijs och Eriksons tankar. Dessa lekteorier skriver vi om här nedan. Vi har valt att ta med Fröbel eftersom han är en stor inspiratör till förskolepedagogiken. Han anser att leken är viktig för barn inför vuxenlivet. Vygotskij har vi valt att ta med eftersom han anser att lek handlar om att få grepp om sociala regler och normer. Den tredje teorin som vi tagit med är Eriksons. Han anser att barns lek har en viktig psykosocial roll för barns identitetsutveckling.

2.1.1 Friedrich Fröbel (1782-1852)

Hwang och Nilsson (2003) framhåller att Fröbel är en stor inspiratör för pedagogiken i förskolans verksamhet. Han vill att verksamheten ska utgå från barns aktivitetslust. Verksamheten ska genom lekar och vuxenledda aktiviteter styra barns utveckling i positiv riktning. Öman (1991) framhåller att Fröbel lägger stor vikt vid leken. Han liknar ett barn vid en planta som behöver vård och ans för att kunna utvecklas för att så småningom blomstra. Under den fria leken kan barn fritt få utlopp för sitt aktivitetsbegär och via materialet uttrycka sina egna tankar. Genom att han ser barn som plantor får småbarnsskolan namnet *Barnträdgården* och därigenom blev han grundaren för förskolepedagogiken. Fröbel framhåller att i leken ska barn få bearbeta känslor och tankar. Kärrby (1992) skriver att Fröbel anser att barns lek måste tas på allvar, leken är livets "hjärteblad". Han anser även att leken är

barndomens mest naturliga uttrycksform, att den är vägen till lärande. Under leken uttrycker barns känslor, tankar och upplevelser, men de får även erfarenhet och kunskap. Lek, arbete och inläring är milstolpar i det pedagogiska arbetet och genom detta ska förskolebarn socialiseras till samhället, och leken får därmed en socialiserande funktion. I leken lär sig barn att vara tillsammans i grupp och samarbeta, dessutom lär barn sig genom leken att visa hänsyn och tolerans till andra barn. Fröbel ser leken som en oundviklig naturkraft och betraktar den som en metod för samhälliga syften. Den fria lekens pedagogiska betydelse försvinner och begreppet ”vi bara leker” speglar uppfattningen att vanlig spontan lek inte betraktas som en viktig del av den pedagogiska verksamheten. I många förskolor blir fri lek den tid då barn har svårt att hitta på något meningsfullt.

2.1.2 Lev S Vygotskij (1896-1934)

Lillemyr (2002) skriver att Vygotskij framhåller att barn uppnår en inre mening i leken genom att handlingen har mindre betydelse än tanken. I leken lär barn sig regler och normer genom att de gör det en lekroll kräver. På så sätt socialiserar barn sig själva helt frivilligt, eftersom det är förknippat med lust. Vygotskij anser att fantasin är viktig, även för att förstå verkligheten. Barn upplever genom leken fördjupad förståelse av sin verklighet. Han anser även att det först och främst är känslorna som påverkar den fantasi som vi ofta ser i barns lek. Genom fantasin utvecklas en kreativitet som leder till lekglädje hos barn. Tullgren (2004) framhåller att Vygotskij står för den sociokulturella teorin som innefattar en lekteori där leken betraktas som barns viktigaste aktivitet där de ska utveckla kunskap om världen. Han ser leken som en önskeuppfyllelse för barn. Det som barn inte får och kan göra i verkligheten kan de göra i leken. I leken kan barn vara stora och modiga och de kan prova på olika rollgestaltningar. Havnesköld och Mothander (2002) skriver att Vygotskij ser det kreativa i leken, där alltmer blir knutet till de vuxnas värld och aktiviteter. I två till treårsåldern utvecklar barn ett behov att handla som de vuxna. Barn vill antingen efterlikna de vuxna eller själva ta kontrollen i leken. Barn bearbetar upplevelser som sedan leder till rollek. Utvecklingen av tankeförmågan bidrar till att leken blir mer social. I fyra till femårsåldern blir rollekar som mamma, pappa, barn och skola allt vanligare.

Vygotskij (1981) anser att under förskoleåldern uppkommer det speciella behov och drifter som är viktiga för barns utveckling och som spontant uttrycks i leken. Det uppkommer även ett stort antal tendenser och önsknings hos barn som inte går att uppfylla och ett yngre barn vill tillfredställa sina önsknings omedelbart. Varje försening av tillfredställande är svår för

barn och accepteras endast inom vissa snäva ramar. Det hör till ovanligheterna att träffa ett barn under tre års ålder som vill göra något några dagar senare. Vanligtvis är intervallen mellan motivet och dess realiserande kort. Han skriver att om det inte under förskoleåldern utvecklas behov som inte kan realiseras omedelbart, så kommer det inte finnas någon lek.

2.1.3 Erik H Erikson (1902-1994)

Hwang och Nilsson (2003) framhåller att Erikson anser att människor genomgår åtta faser i livet, vid sex års ålder har man genomgått tre av dessa faser. Den första fasen (0-1,5 år) handlar om tillit och misstro, fas två (1,5-3 år) handlar om autonomi och tvivel. Den tredje fasen (3-6 år) handlar om initiativ och skuld. Barn vill göra som de vuxna gör vilket ibland innebär att de går över gränsen för vad de klarar av eller får göra. Ett bra samspel mellan vuxna och barn leder till att barn får en god aptit och nyfikenhet på livet. I denna fas får barn med sig erfarenheter som rör deras könsroll, liksom att de prövar på olika sociala roller samt förstår andras. Under denna fas upplever barn att de inte duger och de känner skuld. Barn upplever att de tänker, känner och handlar fel när de hamnar i negativa situationer. Dessa situationer kan leda till passivitet och brist på initiativ i både handling och känsla.

Lillemyr (2002) skriver att Erikson anser att leken fyller en viktig funktion i barns psykosociala utveckling, men även att den bidrar till barns identitetsutveckling. Leken har även stor betydelse för bearbetningen av ångest. I Eriksons lekteori finns framförallt två utgångspunkter som gör sig gällande hos barn. Barn har ett behov av att ta en aktiv roll eller en önskan om att vara vuxen. I leken har barn stora möjligheter att få båda dessa behov tillfredsställda. När dessa behov tillfredställs i förskoleåldern utvecklas leken i karaktäristiska stadier, som lägger grunden för den fortsatta utvecklingen. Lillemyr (2002) beskriver utifrån Eriksons tre stadier, som Erikson beskriver som åtskilda, men av varandra ömsesidigt beroende. Dessa tre stadier följer här nedan.

Det första stadiet *autokosmisk lek*, då lek med den egna kroppen är typisk. Erikson anser att barn i detta stadium är egocentriskt och kan inte helt skilja mellan sig själv och omvärlden. Den autokosmiska leken är till hjälp för utvecklingen av den grundläggande tilliten till sig själv som person och ger även en grund till nästkommande stadium. Det andra stadiet kallar Erikson för *mikrokosmisk lek* som sammanfaller med barns strävan genom att de utvecklar självständighet och självhävdelse. Lek med leksaker kommer att bli en central del av barns lek och leksakerna har sina egna lagar, gränser och bestämda egenskaper. Leksaker och andra

föremål som barn kan leka med blir inte leksaker förrän de ingår i barns lek. Under den här perioden börjar barn på allvar skilja mellan sig själv och omvärlden. Erikson hävdar att detta stadium är viktig för barns utveckling när det gäller förhållandet mellan kärlek och hat, mellan samarbete och hävdande av den egna viljan och mellan auktoritet och frihet. Allt detta lär sig barn genom konkurrensen om leksaker i lek med andra barn. Det tredje stadiet i lekens utveckling är *makrokosmisk lek*. Erikson anser att barn börjar dela lekens innehåll med andra. De kan mer och mer uppskatta konsekvenserna av vad de gör, de kan även underordna sig regler och krav från den sociala miljön. Barn har ett stort behov av bekräftelse och beröm. Erikson anser att lekerfarenheterna har stor betydelse för barns identitetsutveckling. Genom lek med andra barn uppnår barn både utveckling av sig själv och utveckling av vi-känsla, vilket leder till att barn utvecklar sin förmåga av sociala relationer och samspel.

2.2 Lekens egenvärde

Leken är barns spontana verksamhet. I leken omvandlar barn sin verksamhetslust, sin nyfikenhet och strävan av att förstå verkligheten och genom denna utforskar de sina möjligheter. För att barn ska få empati för andra barn och vuxna måste de först få förståelse för sina egna känslor. I leken utforskar och prövar barn sin förmåga till omsorg, handling, mod och inlevelse. Barn leker för att det är roligt och genom leken lär sig barn hur de kan leva, hur de kan söka och använda sin kunskap och utveckla sin kompetens. I förskolan finns det ett centralt begrepp – fri lek. Det är ett samlingsbegrepp för olika aktiviteter, ute och inne, i grupp och för sig själv, som barn kan välja mellan när de själva får bestämma vad de vill göra. Genom att själva få bestämma vad de vill leka utvecklar de sitt självbestämmande vilket leder till god självkänedom och förmåga att ta ansvar för sina handlingar (Öhman, 1996).

Som pedagog kan man inte generellt prata om lekkompetens när det handlar om barns lek och vilket syfte leken förväntas uppfylla. För barn handlar det om att skapa något meningsfullt och innehållsrikt i leken (Löfdahl, 2002). Lek och lärande är två olika begrepp som inte går att jämföra med varandra. Barn är i leken medan lärandet är något som händer inom barn, trots detta kan lek och lärande förekomma samtidigt (Lillemyr, 2002). I leken speglas barns erfarenheter och vad barn vet om verkligheten. Leken är också en arena för barns önskningar, drömmar och funderingar (Norén-Björn, 1990). När barn leker så leker de utifrån sina erfarenheter och de leker allt som de skulle vilja veta mer om. De prövar sina känslor,

uppfylls av rörelseglädje, iscensätter existentiella frågeställningar, försöker förstå livets mening, det goda och det onda (Öhman, 1996). Samspel mellan barn och omgivningen är en lärande social process. Genom denna process får barn en ökad variation av erfarenheter som gör att de kan gå vidare i sitt lärande (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

I fyra- och femårsåldern leker de flesta barn rollekar, som är en form av låtsaslek. När barn låtsas vara någon de inte är krävs det en intellektuell förmåga och att de kan föreställa sig något som inte finns. I rolleken låtsas barn vara djur eller människor som finns i omgivningen. I dessa lekar lär sig barn samarbeta eftersom de leker tillsammans med andra barn. De tillägnar sig även sociala regler och hur man behandlar andra människor (Hwang & Nilsson, 2003). Genom rollek och den inlevelse som finns i den kan barn föreställa sig hur andra barn uppfattar och ser något som de själva inte ser. Barns utveckling och inläring blir därmed beroende av leksituationen (Stenmalm- Sjöblom & Johansson, 1992).

Det är viktigt att ge barn tid för lek och inte störa leken i onödan samt som pedagog ofta delta i barns lek (Olofsson, 2002). För barn kan yttre betingelser vara nödvändiga i leken så som till exempel utrymme, att flera barn är tillsammans, att barn känner sig fria och att de är trygga. När barn leker har de oftast inte något bestämt mål i leken. Deras mål kan vara att gestalta, skapa, uttrycka, konstruera något som har sitt ursprung i barn själva, de har inga långsiktiga mål. Den vuxne kan inte bestämma sådant som de vill att barn ska leka, barn leker det som de vill leka. Leken fyller barns hela värld, tid och rum försvinner (Kärrby, 1992). Barn lär i leken något om sig själva, lär känna sitt inre i alla riktningar; lär känna sina krafter, sina anlag och böjelser och sina förhoppningar och önskningar. Den glädje som leken erbjuder bildar en bra grund för ett rikt vuxenliv (Öman, 1991).

För barn är lekprocessen målet med aktiviteten. Barn leker för att leka, därför att det är roligt och meningsfullt för dem, det är processen som är den viktiga. Lek är en allsidig aktivitet som engagerar och motiverar barn fullständigt, därför har den en central betydelse för både lärande och socialisation. För barn är leken en frizon för uppfinningsrikedom och det som är roligt (Lillemyr, 2002). Barn har svårt för att sätta ord på leken, den är flyktig, den är här och nu och den är inte något man kan redogöra för (Pape, 2001).

2.3 Leken enligt läroplanen för förskolan

Läroplanen är en plan för lärande, där det är fastställt vilka värderingar och uppdrag förskolan har och skall arbeta efter. Läroplanen för förskolan är till för den pedagogiska verksamheten som finns för barn i åldrarna ett till fem år (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Mycket av det som står om värdegrunden i läroplanen, om uppdraget och om målen för verksamheten, kan sammanfattas med begreppet social kompetens. I läroplanen finns det riktlinjer för personalen kring hur de kan stödja barn att utveckla en social kompetens. Bland annat genom att förskolan skall tillämpa ett demokratiskt arbetssätt där barn deltar aktivt. Arbetet i barngruppen skall genomföras så att barn får stöd och stimulans i sin sociala utveckling och att det ges goda förutsättningar till varaktiga relationer. De ska även ta tillvara på varje barns förmåga och sträva efter att varje barn ska känna ansvar för sig själv och för samvaron i gruppen (Pape, 2001).

Förskolans läroplan anser att barn skall erbjudas en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barn till att utforska omvärlden. Leken är en viktig del för barns utveckling och lärande och i den stimuleras bland annat fantasi, inlevelse, förmåga att samarbeta och lösa problem. Barn får även möjlighet att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. Aktiviteterna som barn utför i verksamheten bör ge utrymme för barns egna planer, fantasier och kreativiteter i lek och lärande, både i inne- och utemiljö. Verksamheten skall uppmuntra leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara på och stärka barns intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter (Utbildningsdepartementet, 1998).

2.4 Socialt samspel

Vi har valt att utgå ifrån socialt samspel genom *Samförstånd, ömsesidighet och turtagande, Lekens samspel, Barns vänskap i leken* och *Social kompetens*.

2.4.1 Samförstånd, ömsesidighet och turtagande

I rolleken får barn förståelse för sociala roller, olika sociala miljöer och institutioner i samhället. En central del i rollek är samarbetsförmågan, där barn lär sig reglerna för

samförstånd, ömsesidighet och turtagande. När samspelet fungerar får alla bestämma och bidra med idéer vilket förhöjer inlevelsen. Ett sådant samarbete är krävande för barn eftersom de måste lyssna, göra kompromisser, förhandla, hjälpa varandra och dela med sig (Olofsson, 2001). I leken ställs det krav på barn, som att kunna samsas och dela med sig, veta när det är på låtsas och på riktigt, komma överens om vad man leker och hur leken ska lekas. De måste då förstå innebörden av de sociala lekreglerna, samförstånd, ömsesidighet och turtagande (Folkman & Svedin, 2003). Samförstånd innebär att barn som leker tillsammans är överens om att de leker samt vad de leker. Ömsesidighet innebär att alla deltar på samma nivå oberoende av ålder och styrka. Turtagande innebär att man turas om med att ta initiativ och att bestämma (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). När barn tillägnat sig dessa regler läggs grunden till social kompetens, konsten att kunna umgås med andra barn. Innehållet i leken kan inte alltid förklaras och göras begripligt för andra. Barn kan ändå vara överens om att man leker tillsammans och vad som tillhör leken (Folkman & Svedin, 2003).

2.4.2 Lekens samspel

I leken är barn starkt medvetna om varandras närvaro och söker den även om de inte samspekar med ögonkontakt, fysisk kontakt eller härmanden. Språket finns men kommer i andra hand, samspelet består mycket av blickar och skratt. Barn tittar på varandra, härmar och känner glädje i att göra samma sak samtidigt. Det som sker i förskolan hos barn domineras ofta av ett gemensamt samförstånd där inga ord krävs utan den ene förstår vad den andre menar och vill (Brodin & Hylander, 1997). I leken tränas förmågan att ta hänsyn till andras vilja, tankar och idéer. Det handlar också om att lära sig tåla motgångar. I samspel med andra barn måste de ha tålamod med att inte alltid få som de vill. För att kunna leka tillsammans krävs det att bådadas vilja räknas. Meningsskiljaktigheter och konflikter som uppstår måste lösas för att inte leken ska upphöra (Folkman & Svedin, 2003).

Säljö (2000) skriver att i ett sociokulturellt perspektiv sker lärande genom samspel med andra. Genom kommunikation blir individen delaktig i kunskaper och färdigheter. Barn blir medvetna om vad som är intressant och värdefullt genom att höra vad omgivningen talar om och föreställer sig världen. Människan skapar på gott och ont sin omvärld genom sitt sätt att bete sig, tänka, kommunicera och uppfatta verkligheten som är formad av sociala och kulturella erfarenheter. Lärande handlar om vad individer och kollektiv tar med sig från sociala situationer och använder i framtiden. Interaktion det vill säga samspel och kommunikation är två centrala begrepp för att förstå lärande och utveckling både på kollektiv

samt på individuell nivå. Genom socialt samspel kommer vi i kontakt med omvärlden och blir delaktiga i det sätt att tänka och handla i vår vanliga kulturella omgivning. Lärande och utveckling sker genom att människor deltar i sociala verksamheter.

Lillemyr (2002) skriver att samhället intresserar sig för barns rätt till lek och lekmiljö. Leken är social eftersom samspelet i leken utvecklar barn inom alla områden, exempelvis både socialt och kognitivt. När barn deltar i leken tillfredställs viktiga behov och samtidigt stimuleras deras utveckling. I dag finns en filosofisk syn på hur samhället utifrån ett socialt system påverkar barnuppfostran och därmed barn. Denna syn betonar barns utveckling utifrån ett samspel med andra som stämmer bra överens med en uppfattning om socialisation som en tvåsidig process. Genom den ska barn få med sig kulturella värden och traditioner samt en utveckling av självständighet, kritiskt tänkande och skapande fantasi.

För förskolebarns utveckling är lekens betydelse en social faktor, och leken återspeglar barns uppfattningar av verkligheten utifrån samhällsbilden. Vägen till kunskap om omvärlden går genom leken och då främst genom rolleken. En del använder begreppet rollek för att precisera lekens sociala samspel, medan andra anser att fantasin är det väsentligaste även när de fokuserar på socialt samspel i leken. Socialt ansvar handlar om att ha förmåga att tillfredsställa sina egna grundläggande behov, men utan att frånta möjligheten för andra barn att få sina behov tillfredställda (Lillemyr, 2002). I maktrelationer i leken på förskolan skapas barn till subjekt som förstår sig själv i relation till vad framtiden kommer att kräva av dem. Vissa egenskaper och förmågor hos barn lyfts fram i leken och det är dessa som anses viktiga i den framtida människans liv och det samhället som de ska leva i. Några exempel på sådana förmågor är aktivitet, kreativitet, konfliktlösning och ett förhållningssätt till lärande som passar det livslånga lärandet (Tullgren, 2004).

Lillemyr (2002) utgår ifrån tre olika nivåer när det gäller samspel i leken. Dessa nivåer kallar han för *individnivå*, *relationsnivå* och *samhällsnivå*. På *individnivån* är självutveckling det centrala och detta sker inom ett socialt område. Detta innebär att samspelet med andra är viktigt, vilket kan ses i barns sociala utveckling. Förmågan att ta kontakt med andra måste få ett uttryck som stämmer överens med andras förväntningar samt omgivningens normer och livsmönster. *Relationsnivån* handlar om samspelet mellan människor som vänskap, social status i gruppen, makt och kontroll i förhållanden till andra. Detta inverkar på hur barn utvecklar relationer till andra i omgivningen och vice versa. *Samhällsnivån* handlar främst om

barns socialisation till kultur, samhälle och närmiljö, men även om barns bidragande del till samhällets utveckling. Detta leder till att barn utvecklar kritiskt tänkande, uppfinningsrikedom och självständighet i samspel med andra. Fagerli, Lillemyr & Söbstad (2001) belyser att när leken flyter på och samspelet fungerar är det roligt men när barn har olika viljor kan de bli frustrerade. Öhman (1996) framhåller att barn har stor glädje av varandra i samvaron. Samvaron med andra barn byggs upp genom kroppskontakt, ögonkontakt och imitation. Genom den samvaron utvecklas samspel, lek och förmåga till vänskap mellan barn. Barn behöver förebilder i oss vuxna, de lär sig mest när de ser hur vi vuxna är mot varandra samt mot andra barn i vardagliga situationer och inte när vi undervisar dem i något.

2.4.3 Barns vänskap i leken

Barn upplever att utveckling av vänskap tar tid. Det lönar sig inte alltid att vara för offensiv i förhållande till en okänd grupp. Barn kan ha nytta av att se hur vuxna och andra barn hanterar konflikter, besvärliga situationer och känslor. Detta lär barn i samspel med andra och upplever social kompetens om dem lyckas. När barn känner att de behärskar olika sociala situationer ger upplevelsen utrymme till att utveckla en positiv självuppfattning som innebär att betrakta sig själv som en kompetent och värdefull människa. De bildar även en grund för att kunna ge och ta emot omsorg. Barn som är socialt kompetenta har lättare att få vänner och blir lättare accepterade i en grupp, vilket i sin tur ger dem orsak att själv inkludera andra i leken (Fagerli m.fl., 2001). I förskolan är barns lek en del av den specifika kamratkulturen. Denna kultur utvecklar barn när de får vara tillsammans i egenskap av att de är barn. Barn utvecklar en social struktur där de finner en känsla av att de kan se sig själva som barn skilda från vuxna, samtidigt utvecklar de en samhörighetsidentitet kring vad barn har gemensamt (Löfdahl, 2004).

Förmågan till vänskap mellan barn kräver en hög social kompetens och de behöver redskap för att kunna finna en vän och att själv vara en. Barn väljer själv sina vänner och detta görs spontant och oväntat. Vänskapen är ömsesidig och den bygger på accepterande och respekt från den andre. Vänskapen utgår i form av likhet, intresse, ålder eller kön vilket leder till en ömsesidig bekräftelse och möjlighet att identifiera sig med en som tänker som jag. Med en vän törs du visa alla dina sidor vilket gör att självkännedomen ökar. En vän kan barn bråka med utan att vänskapen hotas. Vänskapen har inbyggda tillitsregler som barn kan pröva ut i leken, det får gärna göra lite ont, för det är på lek. Genom att ha vänner i förskolan skapas det

en trygghet för barn men även att de får uppleva samhörighet. Trots detta är det inte alla som har lätt för att få en vän (Öhman, 1996).

Det krävs stor skicklighet av barn att veta hur de ska göra för att få vara med andra barn och det finns många sätt för barn att närma sig varandra på. Dels kan de närma sig fysiskt eller sätta sig i närheten av de andra barnen och göra samma sak som de lekande barnen gör. Dels kan man gå tillväga genom att försäkra sig om relationerna, *Vi är kompisar eller hur?* För det mesta tycker barn att det är viktigare att få vara med och leka än att få bestämma. När det blir viktigare för barn att bestämma i leken uppstår en problemsituation, alla vill ha makten (Öhman, 1996). Barn är olika, en del föredrar att tillbringa mycket tid för sig själva. För det behöver de inte vara ensamma, en del föredrar att leka själva medan andra barn ständigt befinner sig i ett samspel med andra. Det är viktigt att se kvaliteten i varje barns relationer till andra barn och inte hur många sociala kontakter barn har (Öhman, 1996).

2.4.4 Social kompetens

Det är omöjligt att bortse från leken när man talar om social kompetens, eftersom leken är något centralt i barns sociala liv. För att vara med och leka krävs en god förmåga att kunna umgås med andra, denna förmåga stärks genom att få vara med i leken. För att få och behålla sina kompisar måste man ha förmåga att ge och ta. Det verkar som om barn som visar stor förmåga till positivt socialt beteende lättare får vänner. Social kompetens är ett begrepp som hänvisar till en viss del av ett barns kompetens. I den sociala kompetensen handlar det om kunskap, färdigheter, värderingar och motivation som krävs i ett samspel med andra människor och konsten att umgås med andra. I samhället kan man se att många barn och vuxna inte behärskar denna konst (Pape, 2001). Många lekforskare verkar vara överens om att rollek ökar barns sociala kompetens (Olofsson, 2001).

Leken utvecklas ständigt, både inom och tvärs över kulturer och i dessa kulturer är leken en egen kultur. Idag är utveckling av relationer centralt för alla former av samarbete. Social kompetens måste alltid ses i sitt sammanhang och utifrån samhället och gruppens behov och förutsättningar. Inom lekens område har barn rika möjligheter att utveckla social kompetens, som pedagog och andra vuxna måste man stödja leken och se till att den fungerar bra för alla barn (Fagerli, m.fl., 2001). Barn läser av och reagerar på varandras sätt genom att visa känslor. Att kunna läsa av vad andra känner ger barn en social kompetens. Grunden för empatisk handling är att kunna uppfatta och känna igen hur det känns i en annan människa.

För att barn ska kunna göra det krävs det att de är trygga med sina egna känslor (Brodin & Hylander, 2002). Nästa kapitel kommer att handla om vilka metoder vi använder oss av för att nå fram till vårt resultat.

3 Metodval

Vi valde att använda oss av kvalitativ metod. Vid denna metod använder forskarna sig av ”mjuk” data, som består av intervjuer och observationer. Efter kvalitativa undersökningar finns det mycket material att bearbeta och analysera. När man arbetar med en kvalitativ undersökning kan det vara bra att göra löpande analyser, vilket innebär att forskaren analyserar till exempel efter varje intervjutillfälle. Genom löpande analys kan det skapas nya idéer om hur forskaren ska gå vidare med sin empiriska del (Patel & Davidsson, 2003).

När vi bearbetade vårt primärmaterial tillsammans lyssnade vi på intervjuerna samt tittade på videoinspelningarna. Vi lyssnade och tittade många gånger eftersom vi märkte att vi fick nya synvinklar och upplevde nya saker varje gång vi tittade på materialet. Vi diskuterade sedan fram vilket material som var relevant att belysa gentemot vår problemprecisering. Utifrån vår datainsamling kommer vi tillsammans att analysera och koppla till litteratur. Vi tyckte att det var viktigt att göra hela arbetet tillsammans, detta för att inte bli förblindade utan att vi fick möjlighet att se vår datainsamling ur två synvinklar. När vi bearbetade våra intervjuer skrev vi ut hela intervjuerna och tittade på videofilmerna, därefter plockade vi fram det material som belyste vår problemprecisering. De videovideosekvenser som vi plockade ut skrev vi också ner.

När vi valde våra tillvägagångssätt ansåg vi att det var viktigt att utgå från barns trygghet. Till exempel ansåg vi att det var viktigt att de kände en trygghet till oss som pedagoger. Som barn, skulle de uppleva att de klarade av situationen och att de hade fakta att ge till oss och kunde svara på frågorna (se bilaga 1) som vi gav till dem. De fick känna att de var betydelsefulla genom att få vara ensamma med pedagogen samt få hjälpa oss att svara på frågor som vi hade om deras lek. Vi berättade vad intervjuerna skulle användas till genom att säga att vi höll på att skriva ett arbete på den skolan där vi går. När vi hade intervjuat fick barnen lyssna på intervjuerna samt titta på videoinspelningarna. Det var stolta barn som satt och lyssnade samt tittade, de ville lyssna och titta på allt som de sade och gjorde.

3.1 Pilotundersökning

Patel och Davidsson (2003) anser att vid intervjuer är det bra att genomföra en pilotundersökning på en representativ grupp. För att få en väl fungerande intervju vid undersökningen är det bra att göra en pilotundersökning för att få en möjlighet att se över bland annat frågornas innehåll, antal och formuleringar. När vi gjorde intervjufrågorna försökte vi att sätta oss in i barns tankesätt. Skulle de förstå våra frågor? Detta tog vi reda på genom att gå ut på en förskola och göra en pilotundersökning. Där fick vi reda på att några av våra frågor inte var lättförståliga. Två frågor togs bort och ersattes inte av några nya, dessa togs bort för vi märkte att svaren kom fram genom de andra frågorna. I vår pilotundersökning upplevde vi att det var relevant att göra intervjun med fyra och femåringar. Vi upplevde att barn i denna ålder förstod och kunde svara på frågorna, men ibland behövde de lite hjälp på traven vid vissa frågor i intervjun. Vi prövade under vår pilotundersökning att genomföra intervjuerna med treåringar men upplevde då att barn i denna ålder hade svårt att fokusera på frågorna och "svävade" ut och började berätta om andra saker. Utifrån detta fick vi en bekräftelse på att det var rätt att välja att göra intervjuerna med fyra och femåringar och inte ta alla barn på syskonavdelningen (3-5 år).

3.2 Etiska val

Vi ville genom den fria leken se betydelsen för barns samspel, vilket gjorde att vi använde oss av videokamera samt intervjuer och analyserade sedan det material som vi fick fram till vår empiriska del. När vi som forskare bestämde oss för att göra undersökningar i en pedagogisk miljö med yngre barn innebar det etiska överväganden. Det finns grundläggande riktlinjer som forskare ska följa, det innebär att ingen människa får komma till skada vare sig under forskningsprocessen eller när resultatet presenteras (Löfdahl, 2004). Som forskare har vi fyra olika krav att följa under våra undersökningar. *Informationkravet* är ett av dessa krav, där de som deltar har rätt till information om sitt deltagande. Ett annat krav är *samtyckeskravet*, detta innebär att all medverkan i forskningen måste vara frivillig. Väljer ett barn att avbryta en intervju måste vi respektera det och avsluta intervjun. Forskaren har i uppgift att informera den som deltar om syftet och få deras samtycke. Om det är barn som är under 15 år måste samtycke inhämtas från förälder/vårdnadshavare. Det material, till exempel kassetband och videoband, som vi har använt oss av och skriver om i uppsatsen skall ingen utomstående

komma åt och kunna identifiera vem barnet i fråga är, detta krav heter *Konfidentialitetskravet*. Intervjuerna och videofilmerna som vi använder oss av i vår uppsats kommer inte att komma ut kommersiellt, detta krav heter *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet, 2000). När vi går in och har undersökningar med barn finns det några aspekter som vi måste fokusera på. Dessa aspekter är bland annat information, förtrolighet, urval och vilka konsekvenser, fördelar och nackdelar, som resultatet av undersökningen kan få för barn. När man vill inhämta information från barn som betraktas som sociala aktörer kan man inte påstå att barn är för små för att ha åsikter om den forskning de blir delaktiga i (Löfdahl, 2004).

3.3 Urval

Patel och Davidson (2003) skriver att innan man genomför sin undersökning bestämmer forskaren sig för vilka individer som ska ingå och metoder som ska användas. Vi valde att göra vår empiriska del med både pojkar och flickor i fyra och fem års ålder. Detta för att vi under tidigare Verksamhetsförlagd utbildning hade kunnat se att det är i denna ålder som barn börjar intressera sig för rollekar. Vi valde att enbart titta på förskolornas innemiljö utifrån vår problemprecisering. Detta val gjorde vi för att begränsa lekytorna och kunna videofilma de barn som fick vara med vid observationerna, men även för att begränsa vårt arbete.

Våra intervjuer genomförde vi på en förskola i södra Skåne där det går 18 barn på en syskonavdelning (3-5 år). Intervjuerna gjordes med tio av dessa barn varav fem var flickor och fem var pojkar. För att barnen skulle känna sig trygga satt vi på en plats som de kände till. Vi rullade ner persiennerna, släckte lamporna och stängde dörrarna så att ingen kunde komma och störa oss. Innan vi började tände vi ljus och intervjun gjordes till ett samtal som barnen sedan fick lyssna på. Intervjuernas längd var cirka tio minuter långa. Vi valde att i intervjuerna ta med de barn som var mest verbala för att få ut så mycket så möjlighet av intervjutillfället.

Videoinspelningarna gjordes på en förskola i norra Skåne med 21 barn på en syskonavdelning (3-5 år). Där går 13 fyra och femåringar varav nio flickor och fyra pojkar och det var på dessa barn som vi lade fokus. Vi hade videokameran med och laddad med film varje dag och när vi såg någon situation som kunde tänkas bli bra att videofilma kom kameran fram.

Videofilmningen skedde i dockrummet och byggrummet eftersom det var där vi kunde se dessa barn leka mest.

3.4. Intervjuer

Vi satte oss tillsammans och gjorde intervjufrågorna som vi sedan skulle gå ut och fråga på förskolorna. Intervjufrågorna var en mall som vi skulle ha som stöd under intervjun. I dessa intervjuer utgår man från den intervjuades livsvärld. Intervjuare och intervjuperson är i kvalitativa intervjuer båda medskapare i samtalet genom att frågorna ger utrymme till att svara med egna ord. För att samtalet ska underlätta är det viktigt att intervjuaren samtalar med intervjupersonen så att denne inte blir hämmad. Intervjuaren bör behärska språkbruk, gester och kroppsspråk som intervjupersonen kan relatera till i dennes sociala sammanhang. Samtalen färgas dock av olika faktorer till exempel kön, ålder och social bakgrund. För att nå fram till förståelse mellan intervjuaren och den intervjuade bör där finnas en medkänsla mellan parterna (Patel & Davidsson, 2003).

Anledningen till att göra intervjuer med barn och analysera dessa är dels att som pedagog bli bättre på att förstå barns tankar och därmed kunna skapa en bättre lärandemiljö och dels för att utvärdera sitt eget arbete. Genom intervjuer får man barn till att reflektera, vilket i sin tur påverkar både deras lärande och tankeutveckling (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000). Som forskare visste vi att vi helst inte skulle ställa ledande frågor eller frågor som vi redan hade svaren på. Detta var svårt att lära sig, eftersom barn och vuxna tänker olika. Vi forskare måste ha en hel del fantasi för att förstå hur barn tänker och att de ibland tänker mer logiskt utifrån sina tankar och erfarenheter än vi gör (Wehner-Godée, 2000). I en intervjusituation är det inte bara frågor, deras formulering och uppföljning av barnets svar, som är av betydelse för vad man får ut av intervjun. Lika stor betydelse har den kontakt som skapas med barn, eftersom utan deras vilja att samarbeta får man inte veta något (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000).

För att få en bra intervju är det viktigt att intervjuaren planerar inför intervjutillfället. Att man väljer en lugn plats, rätt tidpunkt, så att man inte avbryter barn i deras aktivitet eller att de väntar på att få gå och äta, att diktafon och eventuellt material finns på plats. Det är även viktigt att ha ögonkontakt med barnet under hela intervjun. För att hålla fokus på barnet under

intervjun kan det vara en fördel att använda diktafon, eftersom det ganska snabbt märks att intervjuaren endast hinner skriva ner delar av det barnet säger. För att nå målen i den pedagogiska verksamheten är intervju en bra metod för att få veta hur barn uppfattar och tänker om sina erfarenheter (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000).

3.5 Videoinspelning

När vi använde oss av videokamera var det många barn som inte vara vana vid detta. Så vi började med att videofilma för att de skulle vänja sig vid kameran, för att sedan inte bli störda av videokameran när vi skulle videofilma den fria lekens sociala betydelse och samspel. Videokameran är ett redskap som är utmärkt för att dokumentera pedagogens förhållningssätt gentemot barn samt barns lärandeprocess. Genom att ha videokamera som redskap kan pedagogerna fånga olika samspelssituationer, som samspel mellan barn i gruppen samt samspel mellan pedagog och barn. Forskaren kan även se hur kommunikationen ser ut, vilket innehåll som barn ägnar sig åt, hur barns lärande tar sig uttryck, vad enskilda barn ägnar sin tid åt etcetera. Videokameran är ett utmärkt redskap där man synliggör barns läroprocess och tar tillvara på deras sätt att tänka och reflektera (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Som vi tidigare nämnt ska forskaren informera och inhämta tillstånd från barns föräldrar innan de börjar videofilma. Det är viktigt att vi respekterar föräldrarnas synpunkter varför deras barn inte får vara med på videofilmen (Löfdahl, 2004). Genom videoinspelning uppmärksammas varje barns egen kompetens och det läggs även märke till det som händer i bakgrunden (Wehner-Godée, 2000). Det finns flera fördelar med att använda sig av videokamera som observationsmetod. Kameran hjälper till att registrera det som forskaren själv inte hinner uppfatta och anteckna. Den fångar både barns verbala språk och deras kroppsspråk vilket ger fylligare data. Genom videoinspelning kan forskaren vid upprepade tillfällen gå tillbaka till sin datainsamling. Vid videoobservation är det bra att hålla sig passiv, detta går till en viss gräns. Om barn gör något otillåtet får den forskande pedagogen gripa in så att inte pedagogens närvaro gör det tillåtet (Tullgren, 2004).

3.5 Metodkritik

Att använda sig av kvalitativ forskning har både sina för – och nackdelar. Fördelar var att vi satt ner tillsammans och spelade in intervjuerna, barnen var med vid videofilmerna och fick lyssna och titta på materialet. Genom detta såg vi om någon fråga hade missuppfattats och vi fick höra vad barn ansåg om leken. En nackdel kunde vara att kvalitativ forskning var tidskrävande då vi skulle gå igenom allt insamlat material. När vi lyssnade på intervjuerna uppmärksammade vi att forskaren vid en del tillfällen upprepade vad barnen svarade. Vi upplevde själva att detta är en tränings sak, det kunde bland annat bero på att vi inte var vana vid att använda oss av intervju som metod. Till en början hade vi valt att använda oss av papper och penna samtidigt som vi använde oss av diktafon, men efter den första intervjun märkte vi att vi inte var tillräckligt bra med att anteckna samt att vi inte fick någon ögonkontakt med barnet. Därför valde vi att vid de andra intervjutillfällena använda oss enbart av diktafon och skriva ner intervjuerna efteråt istället. Patel och Davidson (2003) skriver att för kunna använda sig av papper och penna under intervjutillfällena fodras träning. Vi ansåg att vi inte kunde hantera papper och penna samtidigt som vi intervjuade barn. Patel och Davidson (2003) skriver att ofta när forskaren sätter igång att spela in intervjuerna är det inga problem att få den intervjuade till att samtala, ofta kan forskaren märka att intervjupersonerna börjar samtal på ett mer spontant sätt när diktafonen stängs av. Innan en intervju med en pratglad flicka hade vi i tankarna ”här kommer vi att få ut mycket information”, men när diktafonen sattes igång blev hon fåordig och lite hämmad inför samtalet. När diktafonen stängdes av kunde hon samtal fritt om leken inför forskaren. Under videoinspelningarna upplevde vi att några barn var tvungna att få bekräftelse på att de var med i filmen, detta var framförallt de äldsta flickorna. Detta ledde till att de andra barnen vid vissa tillfällen kunde bli störda av videokameran de med, eftersom det blev så stor uppståndelse kring det. Efter att vi hade videofilmade barnen några gånger och de hade vant sig vid videokameran, behövde de inte söka bekräftelse från forskaren längre. Detta kapitel har handlat om vilka metodval vi gjort, nästa kapitel handlar om hur vi nådde fram till resultaten genom dessa val.

4 Redovisning av resultat

Vi har i resultatet plockat fram tre videosekvenser, efter varje sekvens följer en analys. Efter videosekvenserna och analyserna följer delar ur fyra barnintervjuer och efter varje intervju följer en analys. Vi valde att ta bort de sekvenser som vi ansåg inte tillförde något relevant resultat till vår problemprecisering. Vilket gjorde att vi har valt att ta med material som speglar barns samspel. Vi avslutar detta kapitel med en sammanfattande analys. I våra analyser har vi valt att utgå ifrån vår litteraturgenomgång. Vår problemprecisering är:

- Vilken betydelse har den fria leken för barns samspel?

När vi redovisar vårt resultat använder vi oss av fingerade namn och när vi redogör för barns ålder skriver vi till exempel 5.3, fem år och tre månader. Detta gör vi för att läsaren tydligt ska kunna se åldern på de barn som är med vid intervju och videoinspelning.

4.1 Videoinspelning

Här följer videosekvenser av, *banbyggare*, *kompisbråk* och *dansade flickor*. Vi har valt att videofilma mycket under vår Verksamhetsförlagda utbildning, men har tagit ut de sekvenser som belyser vår problemprecisering.

4.1.1 Banbyggare

Två pojkar Max 4.5 och Arvid 5.2 leker att de är banbyggare och bygger vars en bana av kapplastavar i byggrummet. Denna sekvens har vi valt att ta med för att se om pojkarna tillägnar sig de sociala lekreglerna.

Max: Nu kör du lite runt i banan. Eller ska vi göra det som att dom ska sitta ihop?

Arvid: Nej min är redan ihopbyggd med sig själv. (Och visar med fingret).

Max: Ah vad bra tänkt Arvid, bra tänkt.

Max: Kolla min bana, Arvid.

Arvid skrattar åt banan och pekar på den.

Max: När bilarna ska hoppa, då då är det faktiskt den dinosaurien som skrämmer dom.

Arvid: Titta vad jag har då.

Arvid går och tar fram ännu fler dinosaurier. Pojkarna fortsätter att leka med banorna. Barnen försöker få varandras uppmärksamhet genom att säga kolla min, kolla här och så vidare. Barnen visar och planerar vägarna för varandra.

Arvid: Ska jag visa dej. Här har jag byggt stopp som man måste hoppa över. Jag har gjort ett stopp i min bana som man måste hoppa över.

Max: Stopp är inte bra.

Arvid: Spidermanbilen kan hoppa över det.

Max: Men vet du att inte stopp är bra.

Arvid tar bort stoppet, därefter provar de banorna med bilarna och då säger Max: Nu blir det spännande.

Pojkarna kör med bilarna och fortsätter sedan att bygga ut banorna. Leken avbryts med att Arvid ska hem.

Analys av banbyggare

När vi analyserat ser vi att pojkarna i denna lek lär sig samarbeta, i den här situationen eftersom de leker tillsammans med varandra och då tillägnar de sig sociala lekreglerna. Pojkarna försöker få uppmärksamhet av varandra samt bekräftelse på att det de gör är bra.

I leken härmar pojkarna varandra och vill övervinna varandra i olika leksituationer till exempel när Max har en dinosaurie tar Arvid fram en hel låda med dinosaurier. Samtidigt berömmar Max Arvid genom att säga, "Bra tänkt Arvid" när Arvid bygger sin bana. Arvid skrattar åt Max banbygge, har detta med ålderskillnaden att göra? Arvid är den ende pojken som är fem år på denna förskola och tycker det han gör är det bästa. Max kämpar efter bekräftelse av Arvid. I leken lär sig barn känna sina krafter anlag och böjelser samt sina förhoppningar och önsknings (Öman, 1991). I leken berömmar pojkarna varandra samt visar upp sina idéer för varandra. Ju längre tid som pojkarna leker tar de och ger råd och förslag till varandra. Till slut vågar även Max säga till Arvid när han tycker att stopp inte är bra. Det centrala i rolleken är samarbetsförmågan. Här får barn visa samförstånd, ömsesidighet och turtagande till varandra. När samspelet fungerar får alla vara med och bidra med idéer och bestämma. Ett sådant samarbete är krävande för barn eftersom barn måste lyssna, göra kompromisser, förhandla, hjälpa varandra och dela med sig (Olofsson, 2001).

Genom blickar och kroppsspråk behöver inte pojkarna säga något till varandra i vissa situationer utan de känner av varandra ändå. Genom leken finns det ett gemensamt samförstånd där inga ord krävs utan barnen behöver bara utbyta blickar och skratt och känna glädje i att göra samma sak samtidigt (Brodin & Hylander, 1997).

4.1.2 Kompisbråk

Sex flickor leker inne i dockrummet. Där finns tre fyraåringar och tre femåringar. Fyraåringarna leker en lek medan femåringar leker en annan lek. De blir två lag som gör sånger till varandra kring vilken lek som är bäst. Mellan Anna 4.2 och My 4.4 som leker tillsammans uppstår denna situation. Denna sekvens har vi valt för att belysa barns konfliktlösning i samspel med andra.

My: ...alla händer säger bajs bajs bajs (sjunger).

Anna: Nä säger dom ente.

My: Nä jag bara sjunger.

Anna: Nä det låter ente trejvilit.

My: Jag bara sjunger.

Anna: Nä det får man inte heller säg sjunga bajstolle.

My: Jag sjunger inte.

Anna: Jag hör att du sjunger bajstolle en gång till. Du ska vara storasyster och jag ska vara mamma.

My: Jag tycker inte om dej (vänder sig om och lägger sig i sängen med ryggen mot Anna).

Anna: Jag skäller inte på dej mer.

My tittar upp på Anna sedan klappar Anna My på huvudet.

Anna: Jag skäller inte på dej mer, My, My.

Därefter tittar My upp och Anna och My kramar om varandra.

Anna: Ska du vara storasyster eller?

Anna och My fortsätter leken som mamma och storasyster.

Analys av kompisbråk

Under bråkets gång lever rollerna som mamma och storasyster kvar. Vi upplever att Anna vill vara duktig och tillrättavisa My. Medan My blir lite stött när Anna säger till henne. Tullgren (2004) anser att i leken lyfts vissa egenskaper och förmågor fram hos barn som anses viktiga i barns framtida liv och samhället de ska leva i. Exempel på dessa förmågor är kreativitet och konfliktlösning. Anna och My löser denna konflikt själva med hjälp av att vara kvar i rollerna som mamma och storasyster. Anna är den som bestämmer i situationen, men blir bekymrad när My blir ledsen och säger - *jag skäller inte på dig mer*. Anna tar initiativ till att My och hon skall bli vänner igen och det är Anna som är den som har startat konflikten genom att bestämma att de inte får säga bajs. Här speglas rolleken, det är Anna som är mamma och när

flickorna kramar om varandra är det på bådass villkor. Lillemyr (2002) anser att i leken kan barn uttrycka sina känslor tillsammans med andra barn och pröva att leva sig in i andras situationer. Detta leder till utveckling av empati Anna känner var gränsen går, när hon ska sluta skälla på My utan att hon ska hinna börja gråta.

4.1.3 Dansande flickor

Ina 5.3 och Ester 5.0 mimar och dansar till popmusik i dockrummet. Publiken består av fyra barn som är yngre än dem, två flickor och två pojkar. Denna sekvens har vi valt att ta med för att belysa att barn har olika erfarenheter och olika förebilder att se upp till.

Ester: Detta är rocka fett (hon lyfter armen samtidigt som hon säger detta).

Ina tittar på Ester och lyfter armen och säger: Ah Ah med en frågande blick.

Ester: Gör likadant som mig.

Ina härmar

Ester: Visst e det rocka fett?

Ina svarar inte.

Ester: Vi bara sjunger, vi bara sjunger så här (och mimar).

Ester mimar och vickar på höfterna och Ina härmar.

Ester: Ska vi dansa med dem (tar fram dockorna och ger en docka till Ina).

Flickorna fortsätter att dansa, mima och röra sig tillsammans med dockorna. Ina lämnar sin docka och då gör Ester likadant. De fortsätter att dansa sedan tar Ester en docktröja och stoppar in under sin tröja som ett bröst därefter hämtar hon en tröja till som hon stoppar in till ett bröst till. Därefter dansar hon och klämmer på bröstet. Efter en stund blir hon generad och tar bort bröstet. Hon skrattar och stoppar tröjan helt full med docktröjor istället så att hon bli gravid. Ina härmar inte henne i denna situation, hon bara skrattar och tycker att Ester är rolig.

Analys av dansande flickor

I denna situation kan Esters sätt att dansa och röra sig kanske bero på att hon har tagit in hur vuxenvärlden ser ut och hur popstjärnorna på tv dansar? Vi upplever att Ina är mer oförstående och osäker vilket gör att hon härmar Ester. Ester är väl medveten om sin kropp och har redan fått uppfattning om kroppsideal. Barn behöver förebilder i oss vuxna. Barn lär sig mest när de ser hur vi vuxna är mot varandra samt mot andra barn i vardagliga situationer och inte när vi undervisar dem i något (Öhman, 1996).

Ester lever i ett familjeförhållande med två äldre systrar vilket vi kan se på filmen genom att hon har förebilder i sina systrar. Lillemyr (2002) betonar att i lekens betydelse återspelglas barns uppfattning om verkligheten så som den ser ut i samhället. Vägen till kunskap om omvärlden går genom leken och då främst genom rolleken. Öhman (1996) skriver att barn leker utifrån sina erfarenheter och något som de vill veta mer om. De prövar sina känslor, uppfylls av rörelseglädje, iscensätter existentiella frågeställningar och försöker genom leken förstå livets mening. Ina tittar på Ester och gör samma saker som henne, de är starkt medvetna om varandras närvaro. Flickorna tittar på varandra, härmar och känner glädje i att göra samma sak samtidigt. Ett exempel är när Ester säger ”rocka fett”, då säger Ina ”ah” och lyfter upp armen hon också, men blicken visar på att hon inte förstår vad ”rocka fett” betyder. Detta vågar hon inte fråga om eftersom hon inte vill visa att hon inte förstår det. Havnesköld och Mothander (2002) skriver att Vygotskij ansåg att barn knyter vuxenvärlden till sin egen lek. Barn utvecklar ett behov att handla som den vuxne handlar i olika situationer.

4.2 Intervjuer

Här nedan följer olika utdrag ur intervjuer utifrån våra frågor. Vi har intervjuat fyra barn kring vad de tycker är rolig/tråkigt att leka och varför. Vi valde att fråga barnen med vem och var de brukar leka för att på ett enklare sätt dra paralleller till deras erfarenheter.

4.2.1 Intervju med Jennie 4.11

Denna intervju har vi valt att ta med för att visa hur samspel kan fungera mellan barn och deras kompisar. I nedanstående intervju har vi använt oss av begreppet ”dagis”, eftersom det är detta begrepp som barn på denna förskola känner till.

Pedagog: Vem brukar du leka med här på ”dagis”?

Jennie: Ja det är ju tyvärr Eva. Också brukar jag ju leka själv.

Pedagog: Hur går det att leka med Eva?

Jennie: Jätteduktigt, men Eva blir lite sur ibland.

Pedagog: Blir hon lite sur ibland, när blir hon sur då?

Jennie: Hon blir arg för att hon inte fick vara med när Albin sa det.

Pedagog: Brukar Albin också vara med?

Jennie: Mm.

Pedagog: Vem brukar du mer leka med?

Jennie: Med Erika.

Pedagog: Hur går det när du leker med Erika?

Jennie: Det går jättebra.

Pedagog: Vad gör ni som är roligt när ni leker?

Jennie: Det är att vi gör allt det som är roligaste. Men ibland när jag cyklar när vi ska gå in så blir hon sur och drar mig i håret och gör allting dumt.

Pedagog: Hur tycker du det är att leka?

Jennie: Inte så bra.

Pedagog: E det inte så bra?

Jennie: Jag kan inte hitta på om jag har ingen kompis, jag vill leka med en kompis men de vill inte.

Pedagog: Vill inte dem leka med dig?

Jennie: Då e inte jag kompis med dem.

Pedagog: Är det ofta som du inte har någon kompis att leka med?

Jennie: Ja det är ofta.

Pedagog: E det ofta, tycker du det är tråkigt?

Jennie: Det var bara det.

Sedan börjar Jennie prata om helt andra saker. Efter denna intervju pratade pedagogen med övriga pedagoger kring hur Jennie kände det.

Analys av Jennie 4.11

Genom denna intervju får vi två uppfattningar, dels att Jennie inte vill leka med vem som helst. Detta framkommer genom att hon säger att det tyvärr är Eva som hon brukar leka med. Dels är det många som inte vill leka med henne, varför? När de leker uppfattar hon leken som "jätteduktig" och samtidigt ser hon kompisarnas känslor, Eva blir arg, sur och så vidare. Och hon tycker inte om att Albin inte vill ha med Eva i leken. När Jennie leker med Erika upplevs det som det "roligaste" men att även dem kan bli ovänner. Förmåga till vänskap mellan barn kräver en hög social kompetens. För att finna en vän och själv vara en behöver barn redskap, de väljer själv sina vänner på ett spontant och oväntat sätt (Öhman, 1996). Samtidigt som hon vill berätta att hon inte har någon kompis att leka med tycker hon att hon har kompisar. Jennie känner ett utanförskap till några barn som inte vill leka med henne. Varför blir vissa barn utanför i leken? Barn är olika, vissa barn föredrar att tillbringa mycket tid för sig själv, men för det behöver barn inte vara ensamma, vissa barn föredrar att leka ensamma medan andra vill finna sig i samspel med andra barn. Det är viktigt att se kvaliteten i varje barns relationer till andra barn och inte hur många sociala kontakter de har (Öhman, 1996).

4.2.2 Intervju med Jonna 5.6

Denna intervju har vi valt eftersom vi vill belysa den fria lekens betydelse för barn.

Vi har samtalat om leken och om det någon gång är tråkigt när man leker.

Pedagog: Är det någon gång ni är ovänner när ni leker?

Jonna: Ja det är, ibland är vi ovänner.

Pedagog: Är ni det?

Jonna: Ja

Pedagog: Varför är ni ovänner då?

Jonna: Jag vet inte, det bara liksom kommer och så.

Pedagog: Hur tycker du det är att leka?

Jonna: Det är bara skoj hela tiden.

Analys av Jonna 5.6

Vi upplever att barn inte uppfattar situationer kring vad som händer när de blir ovänner, ”det bara liksom kommer och så”. Jonna tänker på att det är roligt att leka. Hon leker för att det är skoj. Lillemyr (2002) skriver att leken är viktig för barn utan vara ett medel för något annat. Barn leker för att leka, därför att det är roligt och meningsfullt för dem. Leken är en allsidig aktivitet som engagerar och motiverar barn fullständigt och är den centrala betydelsen för både lärande och socialisation. För barn är leken en frizon för kreativitet och det som är roligt.

4.2.3 Intervju med Albin 5.3

Vi har valt att ta med denna intervju för att stärka att barn leker mycket rollekar i denna ålder. I rolleken sker det ett samspel eftersom barn leker tillsammans. Här nedan kommer ett nedslag i en intervju som redan har pågått en stund.

Pedagog: Vad är det som är roligt med att leka med Eva?

Albin: Jättekul och jättebra.

Pedagog: Varför är det jättekul och jättebra?

Albin: Jo jo det är jätte vi vi leker polis och tjuv, kurragömma och mamma, pappa, barn.

Analys av Albin 5.3

I fyra- femårsåldern leker barn rollekar (Hwang & Nilsson, 2003). Havnesköld och Mothander (2002) skriver att Vygotskij ansåg att rolleken blir betydelsefull för barn i denna ålder. När barn låtsas vara någon de inte är krävs det en intellektuell förmåga. Hwang och Nilsson (2003) framhåller att i rolleken låtsas barn vara olika djur och människor som finns i deras omgivning. Genom dessa lekar lär sig barn samarbeta eftersom de leker tillsammans med andra barn och de tillägnar sig sociala regler om hur man behandlar och är mot andra människor. I Albins lekvärld är det rollekar som är det centrala, genom att han bland annat leker polis och tjuv och mamma, pappa, barn. Albin visar att samspelet fungerar mellan honom och Eva genom att tycka det är "jättekul och jättebra" att leka med henne.

4.2.4 Intervju med Frida 5.1

Denna intervju har vi valt eftersom vi vill belysa vänskap och ovänskap i barns samspel i leken.

Pedagog: Vem är det som du brukar leka med?

Frida: Ellinor och Jonna.

Pedagog: Hur är det att leka med Ellinor?

Frida: Jo ibland så blir hon sur säger hon att hon inte är nåns kompis så brukar jag ju också säga ibland och Jonna med.

Pedagog: Blir ni ofta ovänner i leken?

Frida: Jo då när man blir ovänner så då, så varannan gång så blir man ovänner.

Intervjun fortsätter sedan och efter ett tag börjar vi samtala om detta som följer nedan.

Pedagog: Hur tycker du det är att leka?

Frida: Bra.

Pedagog: Vad är det som är bra med att leka?

Frida: Att man har kompisar.

Analys av Frida 5.1

Genom samspel med andra barn har barn väldigt roligt men detta kan även vara frustrerande. När leken flyter på är det roligt men när barns olika viljor kommer in kan det bli frustrerande (Fagerli, m.fl., 2001). Frida berättar i intervjun om att ibland blir hon och hennes kompisar sura i leken och hon betonar att det kan hända alla.

Vänskapen är ömsesidig och den bygger på accepterande och respekt från andra. Vänskapen utgår ifrån likheter mellan barn vilket leder till en ömsesidig bekräftelse och möjlighet att identifiera sig med någon som tänker som jag. För en vän törs barn visa alla sina sidor, vilket gör att självkännedomen ökar. En vän kan de bråka med utan att vänskapen hotas. Vänskapen har inbyggda tillits regler som barn kan pröva för det är bara på lek (Öhman, 1996). Frida anser att det bästa med leken är att hon har vänner.

4.3 Sammanfattande analys

Utifrån vårt resultat kan vi dra följande slutsatser. Vi har genom videoinspelningar samt intervjuer kunnat se hur barn samspelar och utvecklar social kompetens under sina lekar. Under våra undersökningar har vi märkt hur mycket det krävs av barn för att få ett fungerande samspel och vilken social betydelse den fria leken har på förskolan. Detta visar på att barn har en enorm social kompetens då de både kan vara i leken samt lösa konflikter och ha förståelse för andra barn under lekens gång så de behärskar konsten att kunna umgås med andra. Denna sociala kompetens utvecklas hela livet för oss människor – vi lär av varandra. Under våra undersökningar har vi märkt att barn i fyra och fem årsåldern leker rollekar, precis som litteraturen säger. Hwang och Nilsson (2003) skriver att genom rolleken låtsas barn att vara djur eller människor som finns i deras omgivning. I leken lär sig barn samarbeta eftersom de leker tillsammans, de tillägnar sig sociala lekregler om hur man ska vara mot andra människor på så vis utvecklas barn socialt genom den fria leken.

Vi har under vår undersökning märkt att barn tillägnar sig sociala lekregler, samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Genom att barn leker och berättar om hur de leker i intervjuerna. Brodin och Hylander (1997) skriver att barn är starkt medvetna om varandras närvaro. Barn tycker om att härma varandra och tycker det är roligt att få göra samma sak samtidigt. Utifrån undersökningarna har vi även märkt att barn har svårt att sätta ord på varför det är roligt att leka samt varför de blir ovänner i leken. Lillemyr (2002) skriver att barn leker för att leka och att de tycker att det är roligt och meningsfullt. Leken engagerar och motiverar barn och är en frizon för barn till kreativitet och det som är roligt. En del av människans liv handlar om att umgås med andra. Pape (2001) anser att barn både måste ge och ta för att få behålla sina vänner. Detta kräver en stor social kompetens, barn som visar stor förmåga till positivt socialt beteende får lättare vänner. Det är en konst att umgås och samspela med andra.

Våra slutsatser utifrån videoinspelning är att barn leker mycket rollekar och använder sig av sociala lekregler genom att lösa konflikter själva, hjälpa varandra och ge och ta i olika leksituationer. Genom videofilmerna kunde vi se om barn befann sig på samma nivå i leken och att de hade olika erfarenheter och förebilder. Medan i intervjuerna framgick det inte vilka erfarenheter och förebilder som barn har. Barnen berättade för oss vad de brukade leka, genom det som barn berättade för intervjuaren framkom att barn använde sig av de sociala lekreglerna i leken. De berättade om när de var vänner och ovänner i leken. Vid videofilmerna kunde vi som forskare se vad barn lekte medan i intervjuerna berättade barn för oss vad de lekte. Under intervjuerna berättade barn för oss att de tyckte att det var roligt att leka och att det roligaste med att leka var att de hade vänner. I videofilmerna kan vi som forskare se att barn har roligt när de leker och att de oftast leker med sina vänner. I nästa kapitel kommer en diskussion där vi utgår ifrån vår problemprecisering utifrån litteratur och resultat som vi har belyst i vårt arbete.

5 Diskussion

I vår uppsats har vi utgått ifrån vår problemprecisering, vilken betydelse har den fria leken för barns samspel? Att skriva en uppsats om den fria lekens betydelse för barns sociala utveckling upplever vi har varit intressant. Eftersom vi har fått en nära kontakt med barns fria lek genom våra intervjuer och videoinspelningar. Den fria leken för oss är när barn själv tar initiativ till lek och inte den lek som vi som pedagoger planerar. I den fria leken får barn själva välja vad de vill leka. Utifrån dessa erfarenheter kan de sedan utveckla olika roller med hjälp av sin fantasi. Vi anser att barn i den fria leken får möjlighet till att samspela utifrån de sociala lekreglerna. När barn leker utgår de ifrån sociala lekreglerna i form av samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Lillemyr (2002) framhåller att Vygotskij ansåg att lek handlade om att få lära sig om sociala regler och normer. Barn socialiserade sig själva helt frivilligt, eftersom leken är förknippad med lust. Vygotskij ansåg att det som barn inte fick göra i verkligheten kunde de göra i leken.

Samförstånd är när barn använder sig av blickar och kroppspråk, det verbala språket kan komma i andra hand i leken. I samförståndet är barn överens om att de leker och vad de leker. Barn upplever ömsesidighet i deras lek, det är okej att bli sur någon gång, för alla blir sura någon gång i leken. Vänskapen är ömsesidig och utgår ifrån ömsesidig bekräftelse och möjligheten att ha någon att identifiera sig med. För en vän vågar barn visa alla sina sidor, positiva och negativa. I leken finns det inbyggda tillitsregler som barn vågar pröva i leken, för det är på lek (Öhman, 1996). Vi har märkt att ibland finns inte ömsesidigheten med fullt ut, barn är då inte på samma nivå. I relationer får de med sig olika erfarenheter och vuxna förebilder. Vi anser att barn behöver förebilder i oss vuxna och barn gör som vi gör och inte som vi säger. Turtagande finns i leken när barn får turas om att bestämma och delge sina tips och idéer till sina vänner. Olofsson (2001) anser att samarbete är krävande för barn, eftersom de måste lyssna, göra kompromisser, förhandla, hjälpa varandra och dela med sig. När detta stämmer överens har man ett fungerande samspel.

Vår uppfattning är att när barn använder sig av samförstånd, ömsesidighet och turtagande utvecklas de socialt i den fria leken. För att barn ska veta hur de ska vara mot andra krävs det förebilder för barn och det är vi vuxna som är dessa förebilder. Lillemyr (2002) skriver att

Erikson ansåg att lekerfarenheterna hade stor betydelse för barns identitetsutveckling. Genom våra undersökningar har vi upplevt samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Detta har vi upplevt genom att vi har fått vara med och delta i barns lek och samtal. Att använda sig av dokumentation anser vi vara ett bra hjälpmedel att arbeta efter på en arbetsplats. Genom dokumentation anser vi att barns tankar och idéer synliggörs. Lenz Taguchi (2000) skriver att när pedagoger utgår från barns handlande och tänkande blir barn subjekt. Som pedagog utgår man då ifrån att barn alltid kan och vill något. Det är viktigt att ge barn förutsättningar och ta emot det som barn ger, visar och säger oss.

För att barn ska kunna samspele med varandra krävs en social kompetens. En kompetens som handlar om konsten att kunna umgås med andra (Pape, 2001). Barn måste kunna visa hänsyn till varandra samt utbyta tankar och idéer. Vi har under vår Verksamhetsförlagda utbildning upplevt att barn leker för att det är roligt och att de inte har något långsiktigt mål i leken. Barn har en social kompetens då de både kan vara i leken samt lösa konflikter och ha förståelse för andra barn i leken. För oss är social kompetens hur vi är och behandlar andra människor. För att barn ska kunna uppnå detta krävs det att vi som pedagoger är goda förebilder för dem och tar barns lek på allvar och att den fria leken inte ”bara” är lek.

Vi har märkt att barn utvecklas socialt i den fria leken bland annat i samspel med andra barn och har kunnat se vilken vikt den fria leken har på förskolorna. Den fria leken kommer vi att försöka använda oss av som en del av vår verksamhet när vi går ut i arbetslivet. Vi har fått styrkt att barn utvecklas socialt genom denna lek, både genom våra undersökningar och genom den litteratur vi har bearbetat. Som pedagog på förskolan har vi en skyldighet att vår verksamhet utgår från Lpfö98. Enligt läroplanen för förskolan ska verksamheten erbjuda en trygg miljö som utmanar och lockar barn till lek och aktivitet (Utbildningsdepartementet, 1998). Vi anser för att barn ska våga samspele med andra barn är det viktigt att förskolan erbjuder en trygg miljö och att de känner ett stöd från pedagoger. Lpfö98 tar upp att leken är viktig för barns utveckling och lärande och det är där som barns fantasi, inlevelse, förmåga till att samarbeta och lösa problem stimuleras. Barn ska få möjlighet att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (Utbildningsdepartementet, 1998). Vi upplever att barn får en större möjlighet till att utveckla dessa begrepp genom den fria leken. Exempelvis när barn bearbetar en upplevelse som de har varit med om, till exempel hos doktorn. I de styrda aktiviteterna kan det vara svårt att få alla barns upplevelser bearbetade. När barn får visa sina upplevelser för andra barn uppstår det ett samspel mellan barn, detta leder i sin tur till social

utveckling, barn lär av varandra. Lpfö98 tar upp att det ska ges utrymme till barns egna planer fantasier och kreativiteter och verksamheten ska uppmuntra till lek (Utbildningsdepartementet, 1998). Enligt Kärrby (1992) ansåg Fröbel att barn uttrycker sina känslor, tankar och upplevelser i leken, men de får även erfarenhet och kunskap genom denna.

Litteraturen säger att rolleken är den lek som barn börjar leka i åldrarna fyra till fem år. Detta fick vi en bekräftelse på när vi gjorde vår Verksamhetsförlagda utbildning. Hwang och Nilsson (2003) skriver att i Eriksons tredje fas får barnet med sig erfarenheter som rör könsrollen och att de får pröva på olika sociala roller samt förstå andra. Vi anser att barn utvecklas socialt när de får bearbeta upplevelser genom att gestalta olika roller och situationer. Lillemyr (2002) framhåller att Erikson ansåg att med hjälp av lekerfarenheter skapades barns identitetsutveckling. När barn lekte tillsammans med andra uppnådde barn både utveckling av sig själv och utveckling av vi-känsla. Detta ledde till att barn utvecklade förmåga till sociala relationer och samspel.

Vår uppfattning är att leken är betydelsefull för att genom leken skapar barn social kompetens eftersom de leker tillsammans med andra barn. För att barn ska få ett rikt och socialt liv tycker vi det är viktigt att barn kan konsten att kunna samspela med andra. I dagens samhälle tycker vi det är viktigt att barn lär sig hur de ska vara och bete sig mot andra människor. Vi anser att det är betydelsefullt att redan på förskolan forma barn till ett livslångt lärande. Som pedagoger har vi en stor uppgift att stödja barn i deras utveckling av social kompetens. Vad lär sig barn genom leken? Är lärandet det viktiga i leken? Vår uppfattning är att barn leker för att de tycker att det är roligt och meningsfullt för dem. Det viktiga är inte vad de lär sig när de leker utan att de får ha roligt. Barn som har roligt tar lättare till sig lärandet undermedvetet. Under vår forskningsprocess har det väckts nya tankar hos oss. Hur jobbar pedagoger i andra länder för att skapa en social kompetens hos barn och anser de att leken är lika betydelsefull för barns sociala utveckling som vi? Som avslutning på vår uppsats kommer en sammanfattning.

6 Sammanfattning

I vår uppsats har vi utgått ifrån vår problemprecisering som är:

- Vilken betydelse har den fria leken för barns samspel?

För att få svar på vår problemprecisering har vi använt oss av kvalitativ forskning i form av intervjuer och videoinspelningar. Detta för att både kunna höra och se barns tankar om leken samt se hur barn leker.

När barns samspel fungerar i leken får alla vara med och bestämma. För att samspelet ska fungera krävs ett samarbete, där barn ökar sin förståelse för de sociala lekreglerna. Dessa lekregler är samförstånd, ömsesidighet och turtagande. När barn förstår lekreglerna ökar de sin sociala kompetens. Många har forskat kring lek men har inte kommit fram till ett gemensamt resultat utan forskningen har resulterat i en mängd olika sätt att se på lek och dess betydelse. Det som forskare har kunnat enas om är lekens betydelse för oss människor. Vi har valt att utgå från tre lekteorier, Fröbel, Vygotskij och Erikson. Fröbel var den som lade grunden till förskolans pedagogik. Han ansåg att i den fria leken kunde barn fritt få utlopp för sitt aktivitetsbegär och uttrycka egna tankar. Fröbel ansåg även att genom leken lärde sig barn att vara tillsammans i grupp och samarbetade vilket ledde till att barn lärde sig visa hänsyn och tolerans till andra. Vygotskij stod för den sociokulturella teorin som bestod av en lek teori där leken var barns viktigaste aktivitet för att utveckla kunskap om världen. I lek lärde sig barn sociala regler och normer. Dessa begrepp lärde sig barn genom att göra det en lekroll krävde. Medan Erikson ansåg att leken var viktig för barns psykosociala utveckling han betonade att leken bidrog till barns identitetsutveckling. I leken kunde barn uppskatta konsekvenser av vad de gjorde, de kunde även underordna sig regler och krav från den sociala miljön.

I förskolan finns ett centralt begrepp – fri lek, detta är när barn själv får bestämma över vad de vill göra i de olika miljöerna i förskolan. När barn själv får bestämma vad de vill leka utvecklar de sitt självbestämmande som leder till god självkänedom och förmåga att ta ansvar för sina handlingar. Under den fria leken kan man se mycket rollekar bland barn, som

är en form av låtsas lek. I rolleken låtsas barn vara någon som finns i deras omgivning. I dessa lekar lär sig barn att samarbeta samt tillägnar sig sociala regler kring hur man ska vara mot andra människor.

I leken använder barn sig av social kompetens, vilket är ett begrepp som hänvisar till en del av barns kompetens. I den sociala kompetensen utgår man från kunskap, färdigheter, värderingar och motivation i samspel med andra människor. Barn som har denna sociala kompetens har lättare att få vänner. Genom att barn har vänner i förskolan skapas det en trygghet för dem, där de får uppleva samhörighet. Under våra undersökningar har vi märkt hur mycket det krävs av barn för att få ett fungerande samspel samt vilken social betydelse den fria leken har på förskolan. Det visar på att barn har en enorm social kompetens, då de både kan vara i leken samt lösa konflikter och ha förståelse för andra under lekens gång. Denna sociala kompetens utvecklas under hela livet för oss människor, vi lär av varandra.

Källförteckning

- Brodin, M. & Hylander, I. (1997) *Att bli sig själv Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. Stockholm: Liber.
- Brodin, M. & Hylander, I. (2002) *Själv-känsla – att förstå sig själv och andra*. Stockholm: Liber.
- Doverborg, E. & Pramling Samuelsson, I. (2000) *Att förstå barns tankar*. Stockholm: Liber.
- Fagerli, O., Lillemyr, O.F. & Sobstad, F. (2001) *Vad är förskolepedagogik?* Lund: Studentlitteratur.
- Folkman, M-L. & Svedin, E. (2003) *Barn som inte leker – från ensamhet till social lek*. Stockholm: Runa.
- Havnesköld, L. & Mothander, P. (2002) *Utvecklingspsykologi – Psykodynamisk teori i nya perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Hwang, P. & Nilsson, B. (2003) *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hägglund, K. (1989) *Lekteorier*. Arlöv: Esselte Stadium.
- Kärrby, G. (1992) *De äldre förskolebarnen- inläring och utveckling*. Stockholm: Fritez.
- Lenz Taguchi, H. (2000) *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS.
- Lillemyr, O. F. (2002) *Lek-upplevelse-lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Löfdahl, A. (2002) *Förskolebarns lek: en arena för kulturellt och socialt meningsskapande*. Karlstad universitet. Institutionen för utbildningsvetenskap.
- Löfdahl, A. (2004) *Förskolebarns gemensamma lekar- mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur.
- Norén – Björn, E. (1990) *Våga satsa på leken*. Stockholm: Liber.
- Olofsson, B.K. (2001) *Lek för livet*. Stockholm: HLS.
- Olofsson, B.K. (2002) *De små mästarna: om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HLS.
- Pape, K. (2001) *Social kompetens i förskolan – att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Patel, R. & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999) *Lärandets grogrund*. Lund Studentlitteratur.

- SAOL12. (1998) *Svenska akademins ordlista över svenska språket* (12:e uppl): Nordstedts Ordbok
- Stenmalm- Sjöblom, L. & Johansson, I. (1992) *Förskolan – kunskap, kompetens och kvalitet*. Almqvist & Wiksell.
- Svenska språknämnden. (2000) *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber.
- Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Tullgren, C. (2004) *Den välreglerade friheten – Att konstruera det lekande barnet*. Malmö: Lärarutbildningen.
- Utbildningsdepartementet. (1998) *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Vetenskapsrådet. (2002) *Forskningsetiska principer- inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vygotskij, L.S. (1981) *Psykologi och dialektik*. Stockholm: Nordstedts.
- Wehner-Godée, C. (2000) *Att fånga lärandet – Pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier*. Stockholm: Liber
- Öhman, M. (1996) *Empati genom språk och lek*. Stockholm: Liber.
- Öman, B-L. (1991) *Frøbels lek teori och lekgåvor*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Intervjufrågor

Intervjufrågor utifrån vår problemprecisering: Vilken betydelse har den fria leken för barns samspel.

Flicka

Pojke

Ålder:

1. Var brukar du leka någonstans inne på förskolan?
2. Vad brukar du leka när du är inne på förskolan? (Säger det rum som barnet har nämnt istället för inne).
3. Vem brukar du leka med?
4. Hur är det att leka med NN?
5. Vad är roligt när du leker med NN?
6. Är det något som är tråkigt när du leker med NN?
7. Hur tycker du det är att leka?